

Nalazi prahistorijskih ostava na području Istre

Kristina MIHOVILIĆ

Izvlaček

Članek obravnava vse znane prazgodovinske zakladne najdbe iz Istre. Najstarejša najdba, skupina bakrenih sekir iz Boljuna, je bila tudi najprej odkrita. Poznobronastodobne zakladne najdbe sekir iz Oprtlja, iz Baredin pri Brtonigli in z Monte Maestà (Debeljak) pri Štinjanu so vse izgubljene, objavljene pa so bile le delno. V novijem času odkriti najdbi s Kosmatoga Kostela pri vasi Opatija (občina Buzet) in s Tivolija v Puli sta tukaj prvič objavljeni. Medtem ko vsebuje prva (Kosmati Kostel) samo železne predmete (sulične osti, odlomke krivih mečev in dele plavutastih sekir), se nahajajo v drugi (Pula-Tivoli) poleg bronastega in železnega orožja in orodja (bronaste sulične osti, del bronaste sekire, železne sulične osti, krivi meči in nabodala za raženj) še brezoblični kosi bronu in železa. Obe sta zelo podobni notranjskima zakladnima najdbama s Tržišča pri Cerknici in z Gradišča pri Trnovem. Tudi datirani sta podobno, in sicer v čas okrog leta 600 ali v drugo polovico 7. st. pr. n. š. oziroma v tretjo razvojno stopnjo istrske skupine.

Abstract

The paper deals with prehistoric hoards found to date on the territory of Istria. The oldest is a set of copper axes from Boljun. The Late Bronze Age hoards of axes from Oprtlj, Baredine near Brtonigla and Monte Maestà (Debeljak) near Štinjan are all lost and have been only partly published. Closely examined and catalogued are the hoard with iron objects from Kosmati Kostel, near the village of Opatija (municipality of Buzet), containing spearheads, machaira fragments and parts of winged axes, and from Pula-Tivoli, consisting of bronze and iron weaponry (bronze spearheads, a fragment of a bronze axe, iron spearheads and machairae, spits etc.) and amorphous bronze and iron lumps. The latter hoards are compared with those from Tržišče near Cerknica and Gradišče near Trnovo and similarly dated to circa 600 B. C. or in the second half of the 7th century (stage III of the development of Istrian group).

Nalazi prahistorijskih ostava na području Istre, kao geografske cjeline, vrlo su rijetki, slabo su dokumentirani i većinom izgubljeni (sl. 1).

Od ranijih nalaza, sačuvana je samo ostava, ili dio ostave bakrenih sjekira iz Boljuna. Prema podacima Š. Ljubića u Arheološkom muzeju u Zagrebu, pohranjene su tri bakrene sjekire, nađene u Boljunu, a Muzeju ih je darovao Mate Mandić iz Kastva, tada urednik tršćanskog lista »Naša sloga«.¹

Ostava Boljun, općina Pazin (sl. 2).

a. Bakrena sjekira, prelomljena i popravljena. Težina 401 g (inv. br. 2753);

b. Bakrena sjekira. Težina 397 g (inv. br. 2754);

c. Bakrena sjekira. Težina 488 g (inv. br. 2755).

Sačuvane sjekire tipološki djeluju kao prelazni oblik između lepezastih i plosnatih sjekira. Slične nalaze na području *Caput Adria*, tumače kao import iz eneolitiskih proizvodnih centara, kao što su Mondsee i Ljubljansko barje. Uobičajene su za eneolitik, odnosno u okviru kultura Remedello i zvonolikih čaša, za Italiju. U Istri se nalaz iz Boljuna dobro nadovezuje na pojedinačne nalaze ulomaka keramike ljubljanske kulture iz pećina kod sela Serbani, Cingarele i iz Nezakcija.²

Drugi Ljubićev podatak o nalazu »mnogo bakrenih predmeta u Starom Draguču«, izgleda pretjeran, ali ga je, isto tako nemoguće provjeriti. Svi drugi izvori o nalazu iz Starog Draguča, godine 1878., spominju

samo brončani bodež i sjekiru, znači, sasvim različit karakter materijala.³

Marchesetti spominje nalaz ostave 12 brončanih sjekira iz Oprtlja, koje su izgubljene,⁴ i zatim drugu ostavu, nađenu u Baredinama kod Brtonigle. Ovu posljednju, sačinjavale su 4 brončane sjekire, također nestale.⁵ U novijoj literaturi, došlo je do mišljenja naziva Baredine kod Brtonigle sa Brtoniglom, dva geografski vrlo bliska lokaliteta. Marchesetti u svom popisu spominje nalaz ostave iz Baredina, a crtežima je prikazao 3 brončane sjekire iz Brtonigle, za koje ne znamo ništa o okolnostima nalaza, dakle, čini mi se, ipak dva različita lokaliteta (sl. 4).⁶

Godine 1902., prilikom gradnje vojnih objekata, otkrivena je ostava brončanih predmeta na Monte Maestà (kota 60 m), kod Štinjana, u južnoj Istri, nedaleko Pule. Prema Gnirsovom opisu, Monte Maestà je zajedno sa susjednim vrhom, Monte Grosso (Debeljak – kota 67 m), bedemima bio povezan u jedinstveno naselje. Danas su tragovi potpuno nestali (sl. 7: 7). Od sadržaja ostave sa M. Maestà, Gnirs je objavio 3 sjekire sa zaliscima, koje su u to vrijeme još bile kod nalaznika, a zatim ubrzo nestale (sl. 3).⁷

Prema crtežima, obje grupe objavljenih sjekira, pripadaju tipovima kasnog brončanog doba. Sjekire iz M. Maestà (Debeljak), pripadaju tipovima sa zaliscima na sredini, sličnim nalazu na pr. iz ostave Merlara, datirane u Ha A1, odnosno protovilanovskoj kulturi

12. st. pr. n. e.,⁸ razdoblju koje odgovara Fazi II ostava sjeverozapadne Hrvatske,⁹ gdje su sjekire sa zaliscima na sredini, uobičajene. Prema poznatim okolnostima nalazi i sadržaju, većina tih ostava, kao i ostava sa M. Maestà (Debeljak), pripadale su ljevačima bronce.¹⁰

Zbog rijetkosti nalaza brončanih predmeta općenito na području Istre, odlučila sam se osvrnuti, također na grupu sjekira iz Brtonigle. Iako su nam okolnosti nalaza nepoznate, djeluju kao dio ostave. Par sjekira sa zaliscima (sl. 4: a–b), izgleda nešto mlađi od onih sa M. Maestà. Zalisci su već više postavljeni i imaju istaknut prelaz u sječivo, tipičnu karakteristiku italjskih sjekira. Slične su nalazima iz Cremona¹¹ ili Piediluco,¹² koje su uvrštene među tipove stupnja Terni II, datiranog u 9. st. pr. n. e.,¹³ iako se pojavljuju već dosta ranije, na pr. iz Monte Primo, sa nalazima protovilanovskih nekropola, datiranim u Ha A2,¹⁴ ili Frattesine, također datirane u 11.–10. st. pr. n. e.¹⁵ Ovim karakteristikama, par sjekira iz Brtonigle pripada italjskom tipu sjekire sa zaliscima, koje sa Apeninskog poluotoka prodiru prema južnoalpskom prostoru i do zapadne Panonije.¹⁶

Za šuplju sjekiru iz Brtonigle (sl. 4: c), tipološki najbližu paralelu nalazimo među predmetima iz Offen-

stalla,¹⁷ gdje se nalazi također italjski oblik sjekire sa zaliscima,¹⁸ datirane u kontekstu tipova i oblika Ha B3, južne Bavarske.¹⁹ Slični se oblici pojavljuju već u ostavama Faze IV, sjeverozapadne Hrvatske.²⁰

Posljednji slučajni nalazi ostava u Istri, kronološki su mnogo mlađi od prethodno nabrojanih.

Miniranjem stijena na sjeveroistočnoj padini Kosmatog Kostela (Pietra Pelosa ili Petra Pilosa), općina Buzet, 1965. godine, otkrivena je ostava željeznih predmeta. Kosmati Kostel, naziv je utvrde,²¹ izgrađene na ostacima gradinskog naselja, smještenog na usamljenoj stijeni, kota 119 m, na ulazu u klanac kojim se potok Bračana ulijeva u rijeku Mirnu. Terasa gradinskog naselja mogu se prepoznati još samo na sjevernoj strani prema selu Opatija (sl. 5: 1; 6).²² Pored podataka o samoj utvrdi, spominju se također nalazi grobnih urni, rimskog novca i staklenih balzamarija, na poljima u blizini Kosmatog Kostela.²³ Grupa željeznih predmeta, nađena 1965., bila je spremnjena u rascjepu stijene, na oko 5 m iznad doline Bračane. Sakupljene su 4 sjekire sa zaliscima, 8 ulomaka kopalja i vrh jednorednog sječiva – mahaire.²⁴

Ostava Kosmati Kostel²⁵ (Pietra Pelosa, Petra Pilosa) kod sela Opatija, općina Buzet (t. 1).

Opis predmeta:

T. 1

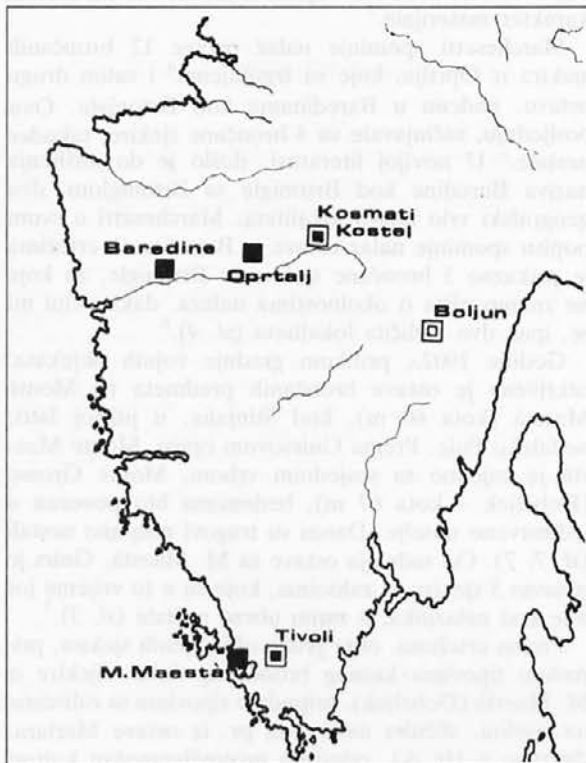
1. Željezno koplje (inv. br. P 278);
2. Vrh željeznog koplja (inv. br. P 284);
3. Željezno koplje (inv. br. P 281);
4. Dva ulomka željeznog koplja (inv. br. P 279);
5. Vrh željeznog koplja (inv. br. P 282);
6. Vrh željeznog koplja (inv. br. P 277);
7. Dio tuljca željeznog koplja (inv. br. P 283);
8. Vrh jednorednog željeznog sječiva – mahaire (inv. br. P 280);
9. Dva ulomka željezne sjekire sa zaliscima (inv. br. P 276);
10. Željezna sjekira sa zaliscima (inv. br. P 273);
11. Željezna sjekira sa zaliscima (inv. br. P 274);
12. Dio željezne sjekire sa zaliscima (inv. br. P 275);
13. Dio željeznog koplja (inv. br. S 4254).

Druga ostava, sakupljena je 1988. god., već u sekundarnom položaju, u nasipu ceste na području zvanom Proština, sjeverno od Fažane, u trouglu kojeg zatvara raskršće ceste iz Fažane za Peroj i Vodnjan (sl. 7: 22; 8). Trasa je pregledana detektorom za metale, u dužini od oko 100 m.²⁶ Na taj način, sakupljeno je pedesetak željeznih i brončanih predmeta, a svi su se nalazili u površinskom sloju nanese jalo vine. Pregledom računa u Arhivu Mjesnih zajednica i uzorkom šljunka, zaključili smo, da je materijal bio dovezen još 1984. god., iz kamenoloma granita koji se nalaze na sjevernom rubu Pule, odnosno točnije, iz kamenoloma Tivoli, kojeg koristi RO Istragradnja. Pregledom ostataka brežuljka kamenoloma Tivoli (kota 50 m), na sjeverozapadnom rubu kamenoloma, gdje je spomenute godine vadena jalo vine, nakon bageriranja terena za nastavak eksploatacije, preostao je tanki sloj zemlje, gdje smo sakupili samo nekoliko ulomaka neizrazite prahistorijske keramike (sl. 9). U dosadašnjim popisima gradinskih naselja i drugih vrsta prahistorijskih lokaliteta, to se područje ne spominje, ali je zato okruženo nizom izrazitijih gradinskih naselja od ranije

Sl. 1: Nalazi ostava na području Istre.

Abb. 1: Hortfunde in Istrien.

- kasni eneolitik/rano brončano doba
spätes Äneolithikum/Frühbronzezeit
- kasno brončano doba
Spätbronzezeit
- starije željezno doba
ältere Eisenzeit

poznatih, kao što su Šandalj i Vernal, istočno, i cijeli niz gradina južno, već nad pulskim zaljevom (sl. 7).²⁷
Ostava Tivoli, općina Pula (t. 2–4).

Opis predmeta:

T. 2

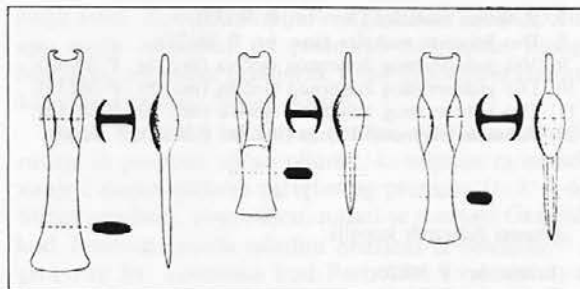
1. Brončano koplje sa facetiranim tuljcem (inv. br. P 38128);
2. Brončano koplje s listom ukrašenim motivom vučjeg zuba (inv. br. P 38100);
3. Fragmentirano brončano koplje (inv. br. P 38102);
4. Dio središnjeg rebra brončanog koplja (inv. br. P 38150);
5. Dio sječiva brončane sjekire (inv. br. P 38129);
6. Amorfnu grumenje bronce (inv. br. P 38112, P 38132);
7. Dio lista željeznog koplja (inv. br. P 38125);
8. Željezno koplje (inv. br. P 38124);
9. Dio lista željeznog koplja (inv. br. P 38142);
10. Kratki list i dio tuljca željeznog koplja (inv. br. P 38120);
11. Dio lista željeznog koplja (inv. br. P 38144);
12. Željezno koplje (inv. br. P 38132);
13. Dio željeznog koplja (inv. br. P 38126);
14. Vrh željeznog koplja (inv. br. P 38116);
15. Fragmentirano željezno koplje (inv. br. P 38122);
16. Dio željeznog koplja (inv. br. P 38123);
17. Dio željeznog koplja (inv. br. P 38118).

T. 3

1. Dio željeznog koplja (inv. br. P 38141);
2. Dio željeznog koplja (inv. br. P 38108);
3. Dio željeznog koplja (inv. br. P 38134);
4. Željezni ražanj (inv. br. P 38146);
5. Vrh željeznog ražnja (inv. br. P 38136);
6. Vrh željeznog ražnja (inv. br. P 38143);

Sl. 2: Boljun, ostava bakrenih sjekira (sve = 1 : 2).

Abb. 2: Boljun, Hortfund der kupfernen Flachbeile (alles = 1 : 2).

Sl. 3: Monte Maestà, dio ostave (po A. Gnirsu). Sve bronca.

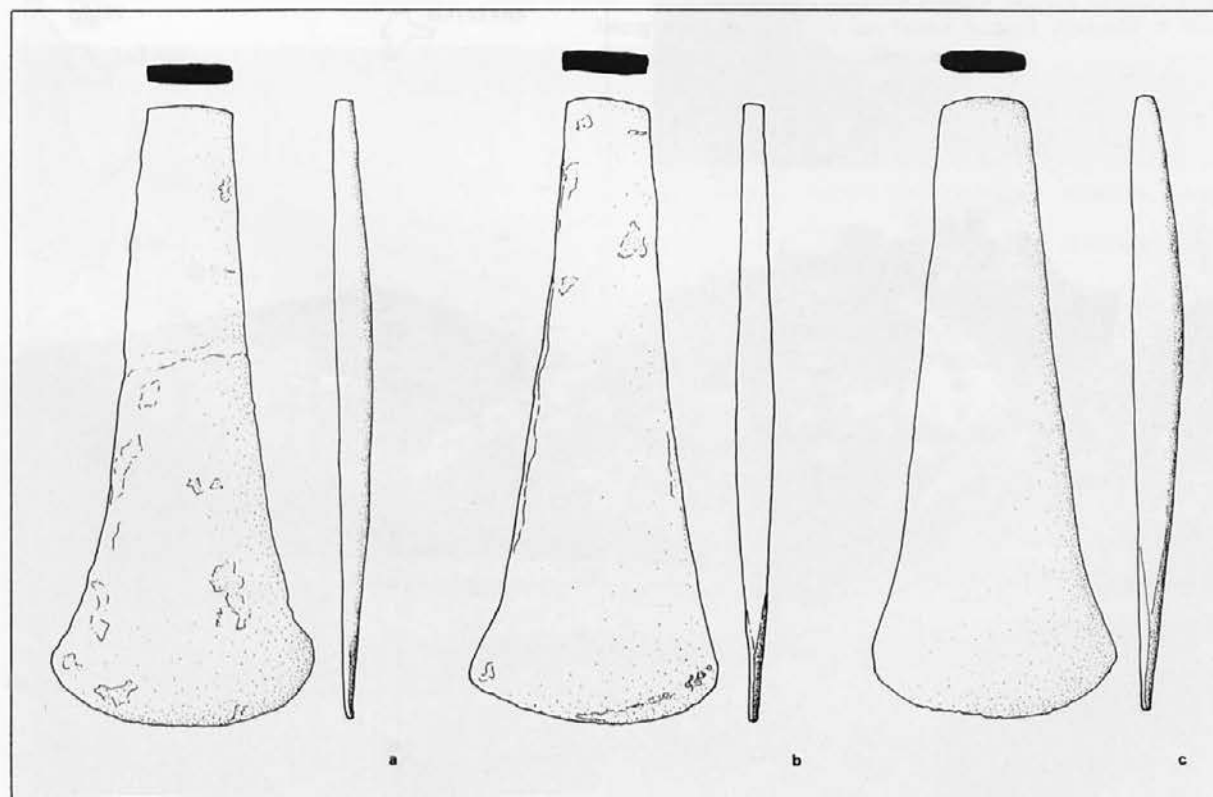
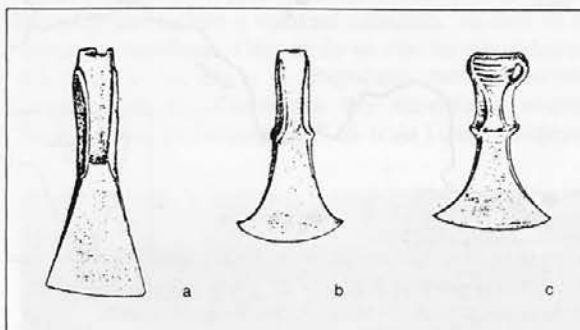
Abb. 3: Monte Maestà, Teil des Hortfundes (nach A. Gnirs). Alles Bronze.

Sl. 4: Brtonigla (po C. Marchesettiju). Sve bronca.

Sve = 1 : 3.

Abb. 4: Brtonigla (nach C. Marchesetti). Alles Bronze.

Alles = 1 : 3.

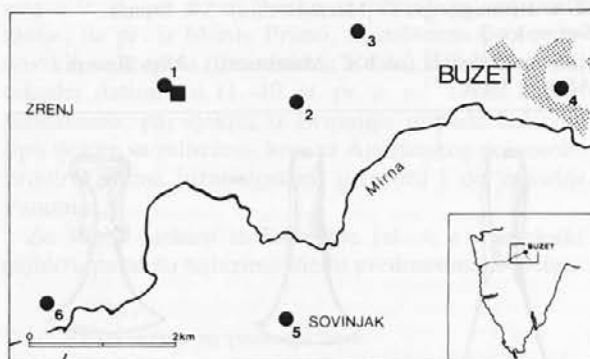

7. Željezna mahaira (inv. br. P 38133);
8. Dio željezne mahaire (inv. br. P 38127);
9. Vrh jednorednog željeznog sječiva (inv. br. P 38140);
10. Dio jednorednog željeznog sječiva (inv. br. P 38135);
11. Dio jednorednog željeznog sječiva (inv. br. P 38119);
12. Amorfni fragmenti željeza (inv. br. P 38113, P 38130).

T. 4

Ulomci željeznih kopalja:

1. inv. br. P 38020;
2. inv. br. P 38106;
3. inv. br. P 38107;
4. inv. br. P 38148;
5. inv. br. P 38147;
6. inv. br. P 38105;

Sl. 5: Karta gradinskih naselja uz gornji tok rijeke Mirne.

1. Kosmati Kostel; 2. Meja; 3. Sv. Petar; 4. Buzet;
5. Sovinjak; 6. Sv. Stjepan.

Abb. 5: Ringwälle am Oberlauf des Flusses Mirna.

7. inv. br. P 38137;
8. inv. br. P 38109;
9. inv. br. P 38138;
10. inv. br. P 38139;
11. inv. br. P 38115;
12. inv. br. P 38145;
13. inv. br. P 38114;
14. inv. br. P 38117;
15. inv. br. P 38149;
16. inv. br. P 38110;
17. inv. br. P 38111.

U sastavu ostave Tivoli, nalaze se tri brončana koplja i dio sječiva brončane sjekire, dok su ostali predmeti željezni. Koplje sa facetiranim tuljcem i središnjim rebrom (*t. 2: 1*), pripada italском tipu koplja, uobičajenom za 8. st., iako se na istom području pojavljuje već u 9. st. pr. n. e.²⁸ Više primjeraka se nalazi u sastavu ostave S. Francesco iz Bologne,²⁹ zatim kao prilog u grobovima na području grada Rima, datiranim u III stupanj (8. st. pr. n. e.),³⁰ ili na području Picenuma, u fazi Piceno II, također 8. st. pr. n. e.³¹ Drugo brončano koplje, s ornamentiranim listom (*t. 2: 2*), izgleda sličnog porijekla, iako nisam susrela pravu paralelu u samom obliku predmeta. Sličan način ukrašavanja, motivom šrafiranog trokuta, dobivenog vjerovatno već kalupom, nalazimo na sjekirama sa zaliscima i ukrašenim sječivom, posebno tip Lago dell'Accesa³² datirane u drugu polovicu 8. st. pr. n. e., ili tip Arnoaldi B, datiran u puno 7. st.³³

Među željeznim predmetima, nalazi se veći ulomak mahaire, sa ojačanim leđnim rubom (*t. 3: 7*) i 4 manje izrazita ulomka sječiva (*t. 3: 8–11*). Do sada je mahaira

Sl. 6: Gradine Kosmati Kostel i Sv. Juraj u pozadini.

Abb. 6: Ringwälle Kosmati Kostel und Sv. Juraj im Hintergrund.

na području Istre bila poznata iz nekoliko nekropola: Nezakcij (zona I, grob 12), Picugi (I/8, I/10, Pice 2/10), Beram (grob 48).³⁴ Oblikom pripadaju tipu Tržišće – Donja Dolina, datirane su u razdoblje Ha C2,³⁵ a razvile su se na poticaj nešto starijih picenskih primjereka.³⁶

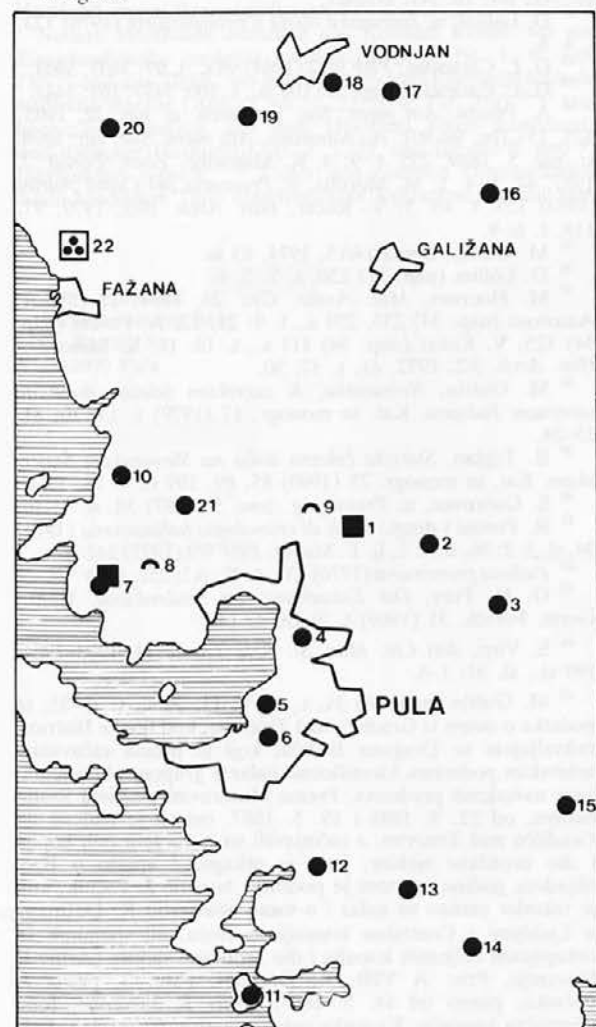
Većinu nalaza ostave Tivoli, čine dijelovi željeznih koplja različitih oblika (t. 2: 7–12; 3: 1–3; 4). Oružje općenito, slabo je poznato i dokumentirano na pod-

Sl. 7: Prahistorijska nalazišta Pule i okolice:

Abb. 7: Vorgeschichtliche Fundorte in Pula und Umgebung:

1. Tivoli; 2. Vernal; 3. Šandalj; 4. M. Giro; 5. Kaštel;
6. M. Zaro; 7. M. Grosso, M. Maestà; 8. Matagun;
9. M. Valmarin; 10. Turulù; 11. O. Veruda; 12. Vintijan;
13. Sv. Marina; 14. Kaštijun; 15. Turčan;
16. Kašteljer galižanski; 17. M. Mulino; 18. Castellier;
19. Kaštelir; 20. Magornjak; 21. Kaštelir; 22. Proštin – mjesto nalaza ostave Tivoli (der sekundäre Fundort des Hortfundes Tivoli).

- ostava
Hortfund
- tumulus
Grabhügel
- gradina
Ringwall

ručju Istre. Željezna koplja se u glavnom samo spominju među nalazima na području nekropola Picugi, Nezakcij, po jedan primjerak izvan grobova u Bermu, Limskoj Gradini, Novoj Vasi.³⁷

Među tipovima željeznog oružja, moramo izdvojiti oružje ili predmet sličan pilumu, sa tuljcem za nasadivanje i dugim šiljkom četvrtastog presjeka (t. 3: 4–6). Sličan predmet, popravljen, nalazi se u ostavi Gradišće kod Trnovog, među mladim oružjem iz Šmihela,³⁸ u grobu iz Sv. Lovrenca kod Prebolda, i vjerojatno se grupa od 5 željeznih osti sličnog tipa, nalazila u poznatom tumulu iz Gornje Radgone. Prema interpretaciji B. Teržan, trebali bi predstavljati tip raznja, uobičajenog za istočno Sredozemlje, a spomenute grobne cjeline iz štajerskih nalazišta, s takvim tipom predmeta, datirane su u toku Ha C stupnja.³⁹

Ostava Kosmati Kostel (t. 1), za razliku od prethodne, sadrži samo željezno oružje: sjekire sa zaliscima, vrhove koplja i vrh jednoreznog sječiva, možda mahaire. Željezne sjekire s visokim zaliscima, nastale su po uzoru na brončane. Obje vrste su vrlo široko datirane, od 8. do 6. st. pr. n. e. Brončane, bez ornamenta, predstavljaju karakterističan dio naoružanja stupnja Podzemelj 1, za Dolenjsku,⁴⁰ ali traju i dalje. Željezne

Sl. 8: Fažana – Proštin, cesta po kojoj je sakupljena ostava Tivoli.

Abb. 8: Fažana – Proštin, Straße, wo die Hortfundstücke von Tivoli gefunden wurden.

Sl. 9: Pula – Tivoli, sjeverozapadni rub kamenoloma.

Abb. 9: Pula – Tivoli, Nordwestrand des Steinbruches.

se u Hallstattu pojavljuju od stupnja Ha C1 in traju do Ha D1/2,⁴¹ slično kao u Padovi⁴² i Este.⁴³ Zanimljiva je nekropola Pozzuolo – Braida dell'Istituto, gdje su česti grobovi sa željeznom sjekirom s visokim zaliscima, općenito datiranom u vrijeme između 7. i 6. st., obzirom na nalaze iz Hallstatta i Fröga, a razdoblje odgovara fazi proširenja i maksimalnog razvoja naselja, kome nekropola pripada.⁴⁴

Obje istarske ostave, po sadržaju su vrlo slične notranjskim dobro poznatim ostavama Tržišče kod Cerknice i Gradišče kod Trnovog.⁴⁵ Ostava Tržišče je interpretirana kao ostava ratnika, i datirana u stupanj Notranjska 3, odnosno u drugu polovicu 7. st., ili oko godine 600.⁴⁶ Slična interpretacija i datacija mislim da odgovara za istarsku ostavu Kosmatu Kostel. Druga

ostava, Tivoli, se ipak razlikuje. Pored brončanog oružja italjskog porijekla, zajedno s većinom željeznim kopljima, mahairom, i ako prihvatimo interpretaciju, s tipom ražnja istočno mediteranskog porijekla, sadrži također amorfne komade metala. Takav skup predmeta može predstavljati ostavu obrtnika, i ujedno pokazuje jedan od puteva prodora tehnologije obrade željeza iz istočnog Mediterana, preko srednje italjskog prostora i Istre, prema jugoistočnoalpskom prostoru.⁴⁷ Objе istarske ostave, uklapaju se u III stupanj razvoja istarske skupine, u vrijeme pritjecanja i prevladavanja importiranog materijala iz srednje i sjeverne Italije, japodskog i jugoistočnoalpskog prostora, i vrijeme procvata najpoznatijih histarskih centara, kao što su Nezakcij, Beram, Picugi, Kaštel kod Buja.⁴⁸

¹ Š. Ljubić, *Popis arheološkoga odjela Nar. zem. muzeja u Zagrebu* (1889) 104; J. Brunšmid, *Vjes. Hrv. arh. dr.* 6, 1902, 46, 66, sl. 5; K. Vinski-Gasparini, *List 11, za arheološku kartu Hrvatske* (kopija u AMI – Pula); I. Marović, *Vjes. arh. hist. dalm.* 55, 1953, 132 s.; N. Petrić, *Atti Cen. ric. st. Rov.* 9, 1978–1979, 232.

² M. Moretti, u: *Preistoria del Caput Adriae* (1983) 69 s.; B. Govedarica, *Rano bronzano doba na području istočnog Jadrana* (1989) 75.

³ T. Luciani, *Provincia 12*, 1878, 30; isti, *Bull. paleont. it.* 6, 31; Š. Ljubić, *Viest. Hrv. arh. dr.* 1, 1879, 25; C. Marchesetti, *I castellieri preistorici di Trieste e della Regione Giulia* (1903) 100.

⁴ C. Marchesetti (nap. 3) 135; Z. Vinski, K. Vinski-Gasparini, *Opusc. arch.* 1, 1956, 61, 66.

⁵ C. Marchesetti (nap. 3) 135; Z. Vinski, K. Vinski-Gasparini (nap. 4) 61, 66.

⁶ C. Marchesetti (nap. 3) 198 s., t. 11: 10, 11, 17; Š. Batović, *God. Cen. balk. isp.* 18/16, 1980, t. 4: 7, 13; isti, u: *Praist. jug. zem.* 4 (1983) 288.

⁷ A. Gnirs, *Istria Praeromana* (1925) 99 s., sl. 57; Z. Vinski, K. Vinski-Gasparini (nap. 4) 61, 66; Š. Batović, *God. Cen. balk. isp.* 18/16, 1980, 28, 35, t. 4: 4, 5; isti, u: *Praist. jug. zem.* 4 (1983) 288 s., t. 42: 1–3.

⁸ H. Müller-Karpe, *Beiträge zur Chronologie der Urnenfelderzeit nördlich und südlich der Alpen*, Röm.-Germ. Forsch. 22 (1959) 193 s., sl. 26: 12; t. 83: 1.

⁹ K. Vinski-Gasparini, *Kultura polja sa žarama u sjevernoj Hrvatskoj* (1973) 77 ss.

¹⁰ A. Gnirs (nap. 7).

¹¹ H. Müller-Karpe (nap. 8) t. 88: 27.

¹² H. Müller-Karpe (nap. 8) t. 50: 51.

¹³ H. Müller-Karpe (nap. 8) 209, sl. 47: 20.

¹⁴ H. Müller-Karpe (nap. 8) 197 s., t. 57: A5-7.

¹⁵ M. De Min, u: *Il Veneto nell'antichità* 2 (1984) 651 ss., sl. na str. 658.

¹⁶ S. Gabrovec, u: *Praist. jug. zem.* 4 (1983) 80.

¹⁷ H. Müller-Karpe (nap. 8) t. 173: A1.

¹⁸ H. Müller-Karpe (nap. 8) t. 173: A5.

¹⁹ H. Müller-Karpe (nap. 8) sl. 61: 9–11.

²⁰ K. Vinski-Gasparini (nap. 9) 164 ss., t. 106: C1; 107: B4.

²¹ D. Klen, *Buzet. zbor.* 2, 1977, 29 ss.

²² C. Marchesetti (nap. 3) 96; L. Morteani, *Arch. triest.* 17, 1891, 484; B. Bačić, *Izvištaj AMI*, br. 219, 16–30. 9. 1957; K. Buršić, *Buzet. zbor.* 7–8, 1983, 241.

²³ B. Benussi, *Arch. triest.*, ser. 3, 14, 1927–1928, 266.

²⁴ G. Zanco, *Izvištaj AMI*, br. 402, 10. 6. 1965.

²⁵ Predmeti iz ostave Kosmatu Kostel: t. 1: 1, 3, 5, 8–12, izloženi su u Zavičajnom muzeju u Buzetu, ostali su pohranjeni u AMI u Puli.

²⁶ Zahvaljujem se Branku Gulinu, nalazniku prvih predmeta, koji je i obavjestio AMI, Tomislavu Čičiću i Štabu Narodne obrane iz Rovinja, za posuđeni detektor, te svim kolegama iz

Zavičajnog muzeja iz Rovinja i AMI-a u Puli, koji su sudjelovali u radu.

²⁷ C. Marchesetti (nap. 3) 103 s.; A. Gnirs (nap. 7) 40, 99 ss.

²⁸ H. Müller-Karpe (nap. 8) 54, 70.

²⁹ S. Tovoli, u: *Il Museo Civico Archeologico di Bologna*, Guide 2 (1982) 259 s., sl. na 262 s.

³⁰ H. Müller-Karpe, *Zur Stadtwerdung Roms* (1962) 53, t. 17: A1; B4; 18: A1, B5, C1.

³¹ D. Lollini, u: *Jadranska obala u protohistoriji* (1976) 123, t. 4: 6.

³² G. L. Carancini, *PBF* 9/12 (1984) 98 s., t. 97: 3403, 3405.

³³ G. L. Carancini (nap. 32) 103 ss., t. 100: 3437; 101: 3443.

³⁴ A. Puschi, *Atti mem. Soc. istr. arch. st. pat.* 22, 1905, 125, 151 (br. 98–99); A. Amoroso, *Atti mem. Soc. istr. arch. st. pat.* 5, 1889, 235, t. 9: 4; K. Mihovilić, *Zbor. Porešt.* 2, 1987, 44, t. 4: 1; M. Moretti, u: *Preistoria del Caput Adriae* (1983) 155, t. 43: 5; V. Kučar, *Hist. Arch.* 10/1, 1979, 97, 118, t. 6: 9.

³⁵ M. Guštin, *Stula* 14/15, 1974, 83 ss.

³⁶ D. Lollini (nap. 31) 130, t. 7: 5, 6.

³⁷ M. Hoernes, *Mitt. Anthr. Ges.* 24, 1894, 12 (5); A. Amoroso (nap. 34) 233, 259 s., t. 9: 21, 22; A. Puschi (nap. 34) 125; V. Kučar (nap. 34) 111 s., t. 19: 18; K. Mihovilić, *Hist. Arch.* 3/2, 1972, 41, t. 37: 30.

³⁸ M. Guštin, *Notranjska, K začetkom železne dobe na severnem Jadrano*, Kat. in monogr. 17 (1979) t. 13: 10; 81: 15–24.

³⁹ B. Teržan, *Starejša železna doba na Slovenskem Štajerskem*, Kat. in monogr. 25 (1990) 85, 89, 109 s., t. 78: 1, 2.

⁴⁰ S. Gabrovec, u: *Praist. jug. zem.* 5 (1987) 38, sl. 1: 10.

⁴¹ R. Peroni i drugi, *Studi di cronologia hallstattiana* (1973) 34, sl. 3: 2; 36, sl. 4: 2; E. F. Mayer, *PBF* 9/9 (1977) 242 ss.

⁴² *Padova preromana* (1976) 231, t. 47: A1; 252, t. 53: 19.

⁴³ O. H. Frey, *Die Entstehung der Situlenkunst*, Röm.-Germ. Forsch. 31 (1969) t. 3: 18; 4: 14.

⁴⁴ S. Vitri, *Atti Civ. Mus. St. Arte Trieste* 14, 1983–1984, 199 ss., sl. 31: 1–5.

⁴⁵ M. Guštin (nap. 38) 34, t. 12: 9; 13; 36 s., t. 29–35; za podatke o ostavi iz Gradišča nad Trnovim, kod Ilirske Bistrice, zahvaljujem se Draganu Božiću, koji je prema sačuvanim arhivskim podacima identificirao nalaz s grupom objavljenih, gore navedenih predmeta. Prema Moserovim pismima Szombathyu, od 22. 9. 1886 i 19. 5. 1887, ostava je nađena na Gradišću nad Trnovim, a sačinjavali su je 15 željeznih koplja i dio brončane sjekire, koje je otkupio i uputio u Beč.

Slijedeće godine, na tom je području boravio J. Pečnik, koji je također saznao za nalaz i o tome obavjestio K. Dežmana u Ljubljani i Centralnu komisiju u Beču, ali spominje 18 otkupljenih željeznih koplja i dio brončane sjekire (Arhiv R Slovenije, Priv. A VIII, K. Dežman, Fasc. 3, pisma J. Pečnika, pismo od 14. 5. 1887; Arhiv R Slovenije, fond Centralna komisija, Kranjske najdbe, karton 60, sveženj Peč-

nik, Subventionen, št. 522/87. Na kraju, ispravnost zaključka potvrđuju objavljeni crteži nekoliko predmeta i topografska skica mjesta nalaza: C. Moser, *Mitt. Prähist. Comm.* 1, 1903, 25 s., sl. 46–49, 51.

⁴⁶ M. Guštin (nap. 38) 31; isti, *Arh. vest.* 24, 1973, 474; S. Gabrovec (nap. 40) 158 s.

⁴⁷ B. Čović, *God. Cen. balk. isp.* 18/16, 1980, 70 ss.

⁴⁸ S. Gabrovec (nap. 40) 309 ss.

Vorgeschichtliche Hortfunde in Istrien

Zusammenfassung

Den ältesten erhaltenen Hortfund aus Istrien stellt eine Gruppe Flachbeile aus Kupfer dar, die im Archäologischen Museum in Zagreb aufbewahrt werden (*Abb. 2*).^{1–2} In der Fachliteratur wird die Entdeckung mehrerer Kupfergegenstände aus Stari Draguč erwähnt;³ eine Angabe, die unpräzise zu sein scheint.

Es wird vorausgesetzt, daß die verlorengegangenen Hortfunde aus Oprtalj und Baredine in die Spätbronzezeit gehörten.^{4–5} Wegen der häufigen Erwähnungen in der neueren Fachliteratur⁶ habe ich in diesem Text den Fund aus Brtonigla ausgewertet, woher ein paar Lappenbeile italischen Typs (*Abb. 4, a–b*), die den Zeitraum Ha A2/B1^{11–16} kennzeichnen, und ein etwas jüngeres Tüllenbeil (*Abb. 4, c*) stammen.^{17–20} In die Gruppe der spätbronzezeitlichen Hortfunde gehört auch der Fund aus Monte Maestà (Debeljak), der schon veröffentlicht worden, leider aber ebenfalls verlorengegangen ist – er umfasste drei Beile mit mittelständigen Lappen (*Abb. 3*).⁷ Diese gehören in die Zeit der Phase II der Hortfunde in Nordwestkroatien; nach den Fundumständen gehörte der Hortfund einem Bronzezießer an.^{8–10}

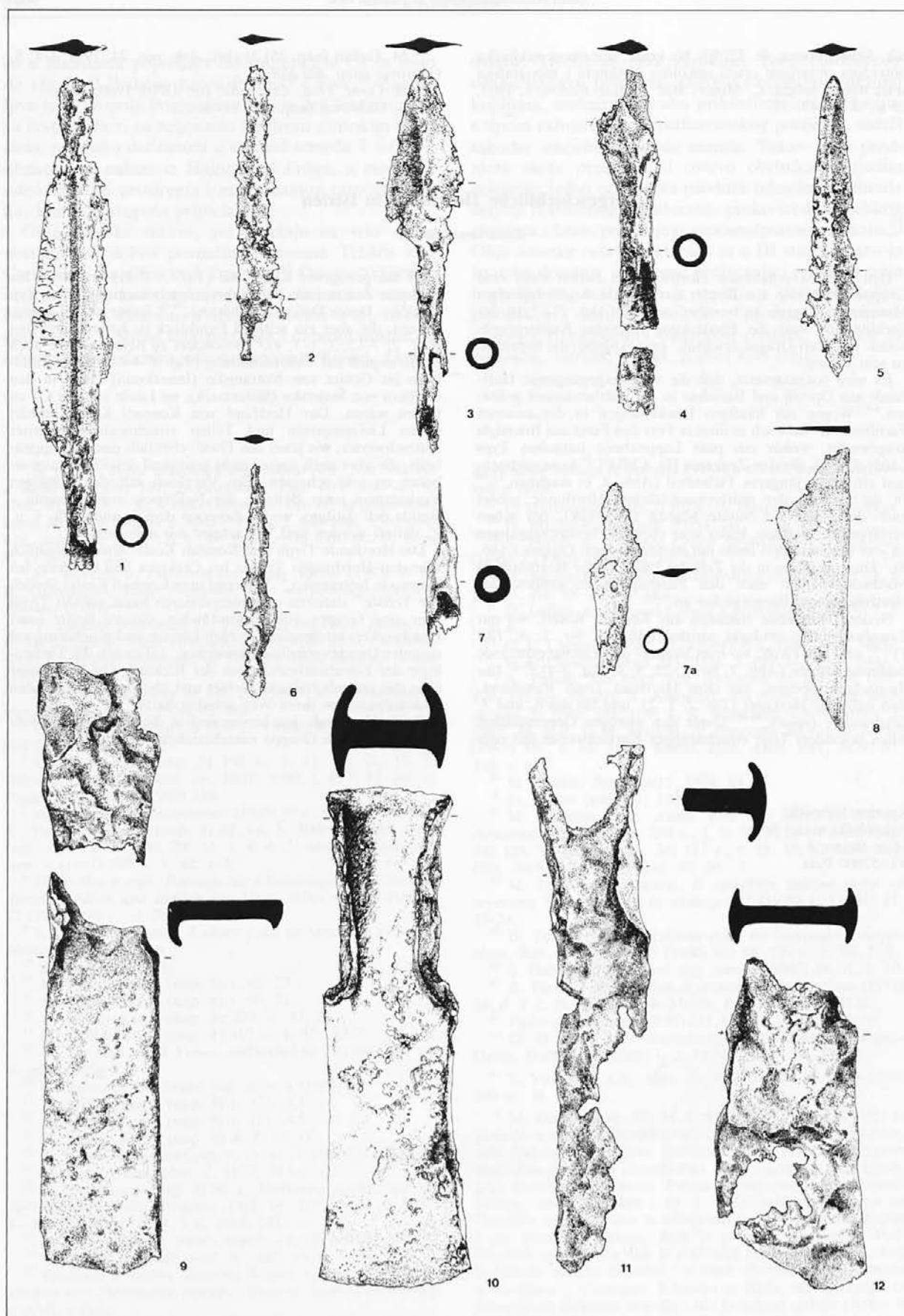
Neuere Hortfunde stammen aus Kosmati Kostel, wo nur Eisenfundstücke entdeckt wurden (*Abb. 5, Nr. 1; 6; Taf. 1*).^{21–25} und aus Tivoli, wo man Bronze- und Eisengegenstände ausfindig machte (*Abb. 7, Nr. 1, 22; 8; 9; Taf. 2–4*).^{26–27} Die Bronzelanzenspitzen, aus dem Hortfund Tivoli stammend, sind italischer Herkunft (*Taf. 2: 1, 2*), und für das 8. und 7. Jahrhundert typisch.^{28–33} Unter den eisernen Gegenständen fallen besonders Teile einschneidiger Kurzschwerter mit zum

Griff hin gebogener Klinge auf (*Taf. 3: 7–11*), in Istrien bis zu dieser Zeit nur aus den Nekropolen bekannt und dem Typ Tržišće – Donja Dolina angehörend,^{34–36} ferner noch Lanzenspitzen, die aber ein seltenes Fundstück in Istrien darstellen (*Taf. 2: 7–12; 3: 1–3; 4*).³⁷ Besonders zu betonen wäre noch ein Bratspieß mit Tüllenschäftung (*Taf. 3: 4–6*), dessen Parallelen im Gebiet von Notranjsko (Innerkrain)³⁸ und in den Gräbern von Štajersko (Steiermark), im Laufe von Ha C³⁹ zu finden waren. Der Hortfund von Kosmati Kostel enthält neben Lanzenspitzen und Teilen einschneidiger eiserner Kurzschwerter, wie jener aus Tivoli, ebenfalls eiserne Lappenbeile, die aber noch immer nicht genügend detailliert ausgearbeitet zu sein scheinen. Ein Vergleich mit dem häufigen Vorkommen jener Beile in der Nekropole von Pozzuolo – Braida dell' Istituto, wo sie zwischen dem 7. und 6. Jh. v. u. Z. datiert worden sind,^{40–44} scheint mir angemessen.

Die Hortfunde Tivoli und Kosmati Kostel ähneln inhaltlich sehr den Hortfunden Tržišće bei Cerknica und Gradišće bei Trnovo in Notranjsko.⁴⁵ Während man Kosmati Kostel ähnlich wie Tržišće⁴⁶ datieren und interpretieren kann, enthält Tivoli aber eine Gruppe von Gegenständen, die als Besitz eines Handwerkers interpretiert werden können und gleichzeitig auf eine der Durchbruchlinien hinweisen, auf denen die Technologie der Eisenbearbeitung aus der Richtung Ost-Mittelmeer über das zentrale italische Gebiet und über Istrien her in den Südostalpenraum ihren Weg gebahnt hatte.⁴⁷

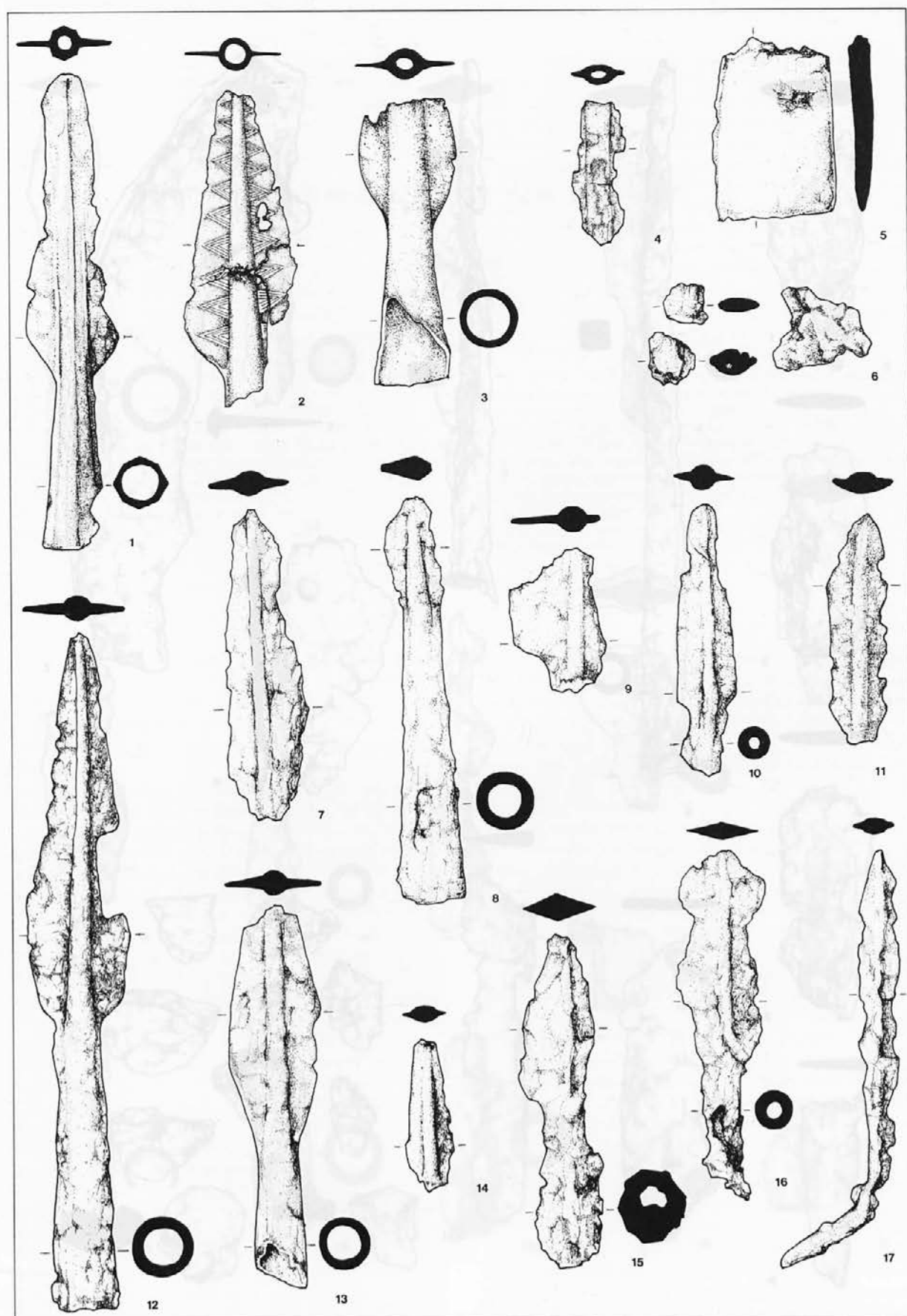
Beide Hortfunde aus Istrien sind in die Entwicklungsstufe III der istrischen Gruppe einzubeziehen.⁴⁸

Kristina Mihovilić
Arheološki muzej Istre
Mate Balote 3
YU-52000 Pula

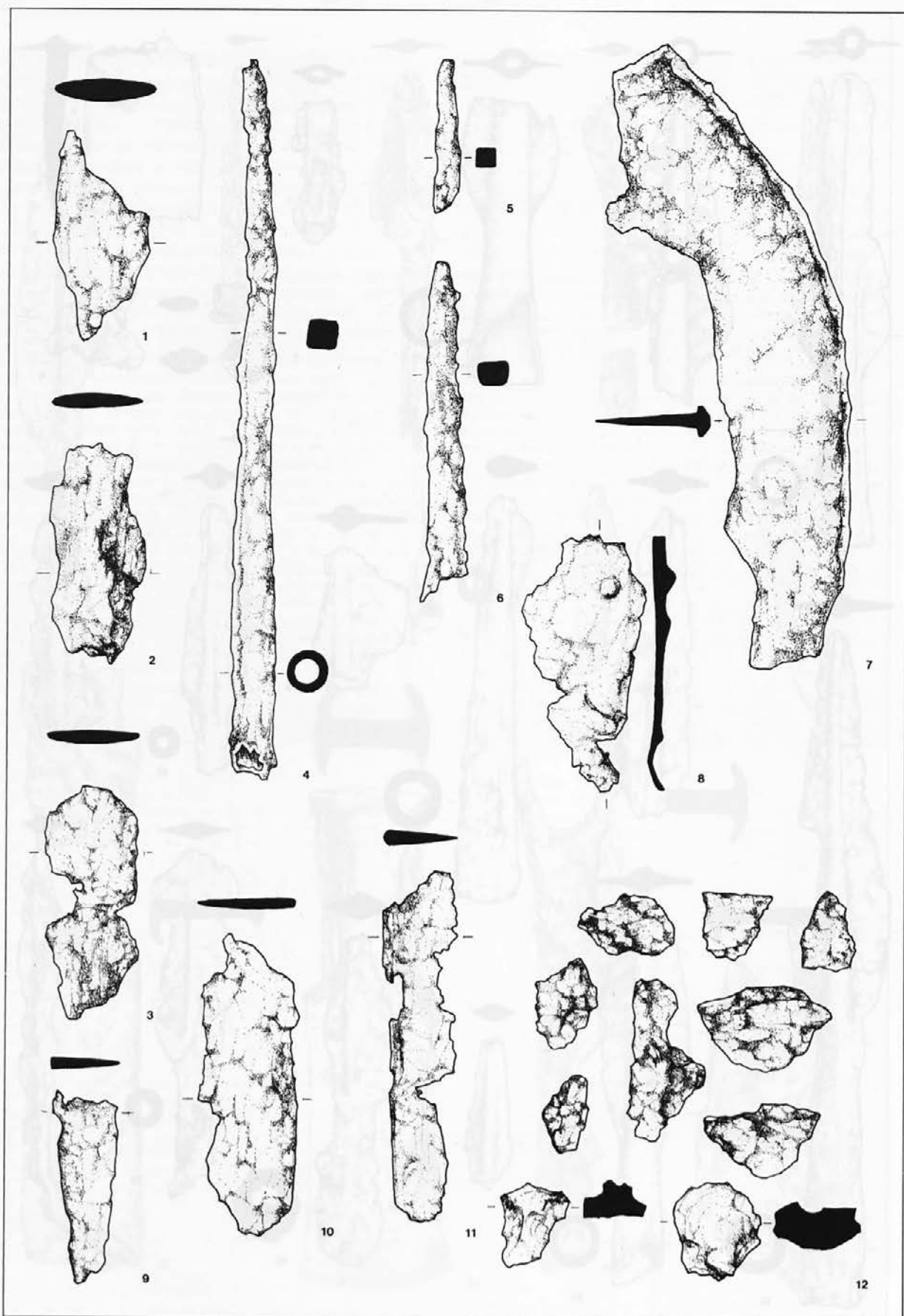

T. 1: Kosmati Kostel kod sela Opatija, ostava. Sve željezo. Sve = 1 : 2.

Taf. 1: Kosmati Kostel beim Dorf Opatija, Hortfund. Alles Eisen. Alles = 1 : 2.

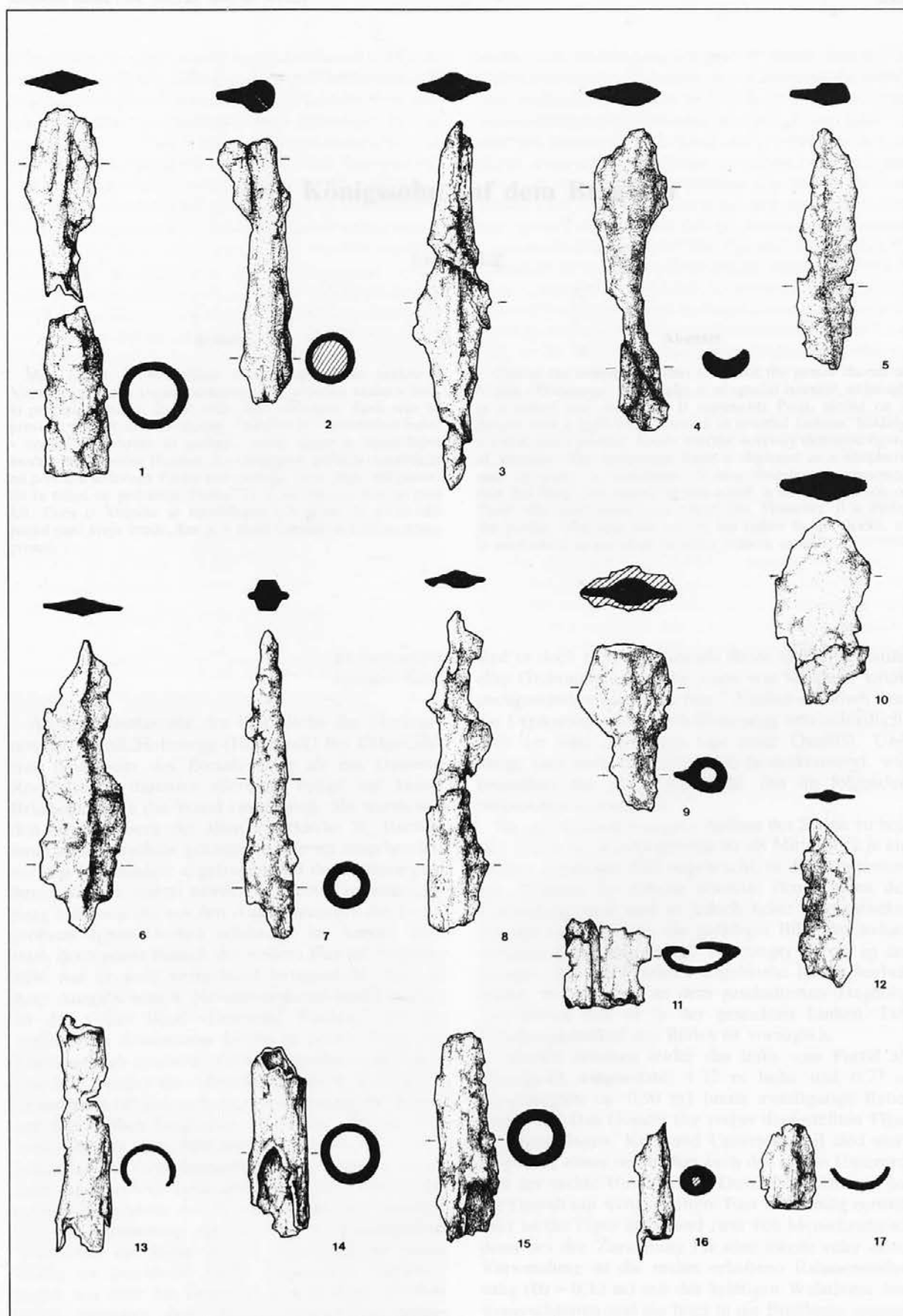

T. 2: Pula – Tivoli, ostava. 1-6 bronca, ostalo željezo. Sve = 1 : 2.
 Taf. 2: Pula – Tivoli, Hortfund. 1-6 Bronze, Rest Eisen. Alles = 1 : 2.

T. 3: Pula - Tivoli, ostava. Sve željezo. Sve = 1 : 2.

Taf. 3: Pula - Tivoli, Hortfund. Alles Eisen. Alles = 1 : 2.

T. 4: Pula – Tivoli, ostava. Sve željezo. Sve = 1 : 2.

Taf. 4: Pula – Tivoli, Hortfund. Alles Eisen. Alles = 1 : 2.